

nade teruggaan op het **werkverbond**. Wij moeten, volgens hem, onze „probleemstelling niet laten beheerschen door de leer van zonde, vloek en dood. M.a.w. door iets, wat in het **vervolg** der geschiedenis opgetreden is". „Alle vervolg moet uit het **begin** worden verklaard; eerst dan ziet men, waarheen de tendenzen voeren in het **eind**. Toen men het „**g e n a d e**-verbond" tot uitgangspunt voor de verbondslere nam, liep het scheef; eerst toen men bij het **begin**, het „**werk**-verbond", de zaak aanpakte, liep de wagen weer in het goede spoor. Waarom zou het bij de „**algemeene genade**" anders zijn?"

Zoals men ziet, is er geen sprake van een loochening van de **algemeene genade**, maar het bespreken van deze kwestie: moeten we voor den opbouw van de leer der **algemeene genade** niet teruggaan tot het **werkverbond**?

Prof. Hopp zegt in zijn brochure: dat kan niet, „omdat Christus voor de geloovigen het **werkverbond** heeft volbracht. Zij zijn niet onder de wet, maar onder de **genade**. Ook, omdat zij, die Christus niet door het geloof ingelijfd zijn, niets, totaal niets meer van hun gehoorzaamheid uit kracht van het **werkverbond** kunnen nakomen. Van al hun werken houdt geen enkel meer verband met de belofte van het **werkverbond**: het eeuwige leven. Zelfs al is men de misvatting toegedaan, dat de **gemeene gratie** bestaat in een **gemeen bevel**, dan heeft het opvolgen van dat bevel met het **werkverbond** niets **gemeen**. Het waarborgt geen sprankje zaligheid. De val veroorzaakt zulk een geweldigen omkeer, dat het werken uit kracht van het **werkverbond** den mensch **absoluut** onmogelijk werd. Er bestaat geen rechtlijnigheid in het werken van den mensch voor en na den val" (pag. 78).

Met alle bescheidenheid moge ik vragen: wat heeft dit alles nu eigenlijk te maken met hetgeen Prof. Schilder zegt?

Het is wel niet noodig te zeggen, dat Prof. Schilder de volbrenging van het **werkverbond** door Christus niet loochent, evenmin de absolute onmacht van den mensch enz. enz.

Doch dan is het ook niet noodig dit alles tegen hem in het geweer te roepen, wanneer het gaat over dit punt: om de **algemeene genade** te verstaan, moeten wij teruggaan tot het **werkverbond**.

Prof. Schilder meent, dat daardoor de leer der **algemeene genade** beter gefundeerd wordt en dat zoodoende ook beter verstaan zal worden wat de **algemeene genade** van ons eischt.

Ook het laatste.

Wij mogen, volgens hem, de **algemeene genade** niet hierin laten opgaan, dat wij op deze wijze redeneeren: „God heeft ons „nog" zooveel goeds overgelaten, haar „de" cultuur „nog niet" geheel aan het verderf prijs gegeven, zonde en vloek „nog" geremd, Satan „nog" gebonden; daarom mogen wij „nog" veel goeds genieten. Wij hebben „nog" kunst en wetenschap. En straks neemt zelfs de hemel de bouwzels dezer cultuur „nog" aan, o mirakel-van-genade!"

Tegen dit positiekiezen in de leer der **algemeene genade** ziet Prof. Schilder bezwaren. Zijn hoofdbezwaar is, dat men zoo niet teruggaat tot het juiste **begin**. De **algemeene genade** kan men slechts verstaan uit het **werkverbond**.

Het is zeer zeker een belangrijke vraag: „wat ons na den val „nog" gelaten is?" Maar deze vraag „raakt" slechts één kant van het probleem. Want deze vraag stelt een onderzoek in naar wat wij „hadden" of „niet meer hebben". Doch ons „hebben" of „missen" raakt ons werk in 't „**werkverbond**". Ons „mogen" ligt oorspronkelijk in 't „moeten" zelf. (Wat is de hemel? pag. 285).

Op het „moeten", op de „opdracht" wil hij sterk den nadruk leggen, zonder te veronachtzamen de „gave" Gods in de **algemeene genade**. God heeft den mensch veel gelaten. Doch nu komt het aan op „het goed-werken-met-de-dingen". Daarom is het woord „**gratie**" in dit verband voor het probleem te begrensd, te eenzijdig. Een verloren en een herwonnen paradijs, en dus ook de weg, die tusschen die beide ligt, ze zijn geen kwestie van „gunst" zoozeer, als wel van opdracht, bevel, gebod. (Wat is de hemel? pag. 288).

K. S.

BOEKBESPREKING

De J. P. Tazelaar: „Gedachten van Mevr. Bosboom-Toussaint".

J. P. van Haselen: „Gedachten van Wormser".

Bosch & Keuning, N.V. — Baarn.

Deze beide „Libellen" behooren door hun opvatting bij elkaar. Uit de werken van twee bekende auteurs worden losse gedachten geput, die een goeden kijk geven op helder bedoeling met hun schrijven: op te komen voor Gods eer.

Ik meen Busken-Huet, heeft gezegd van Mevrouw Bosboom-Toussaint, dat ze te veel deed in haar werk aan inwendige zending. Wat hij verweet, wordt hier terecht geprezen en aangetoond. Wat de schrijfster be-

oogde met haar romans, volbracht Wormser in de pers. Beiden worden tegenwoordig weinig gelezen. Door deze boekjes worden ze in een juist licht gesteld. Zij hebben hun betekenis voor het beden nog niet verloren, zooals men zien zal als men deze „Gedachten" overdenkt. Deze zoo geheel verschillende figuren uit een belangrijken tijd, verdienen betere bekendheid. Mogen deze „Libellen" er toe meewerken.

„Elckerlyc". Tweede jaargang no. 1.
Bosch & Keuning, N.V. — Baarn.

Het mooie tijdschrift „Elckerlyc" is zijn tweeden jaargang versterkt ingegaan. De belangrijkste pagina van deze op zich zelf goede aflevering, is de laatste, waarop een Redactieverklaring staat afgedrukt. Deze bevat de mededeeling, dat „De Werkplaats", het tijdschrift, dat opgericht werd na de scheuring in „Opwaartsche Wegen", na een tweejarig bestaan wordt opgeheven als zelfstandig blad en samengesmolten is met „Elckerlyc". Een goede stap in de richting naar eenheid op het gebied van Christelijke letterkundige voorlichting.

De redacties kunnen zegenrijk werk verrichten, als ze populaire, zuiver positieve voorlichting geven op kunstgebied. We hebben die broodnodig. Een breede lezerskring moge het goede streven steunen.

Seerp Anema: „Destructivisme".
J. H. Kok, N.V. — Kampen — 1937.

Op de jaarvergadering van het Verbond van Christelijke Letterkundige Kringen heeft Seerp Anema in Januari van het vorige jaar zijn veelsins van de tegenwoordig heersche denkebeelden over kunst, afwijkende beschouwing, duidelijk uitgesproken. De Romantiek, volgens den schrijver voortgekomen uit de Fransche revolutie, heeft met haar machtigste telg, het Impressionisme, alle gezonde kunst vernield. De aanval op den oorsprong, breidt zich vanzelf uit tot de laatste loten aan den stam: het expressionisme en de nieuwzakelijkheid.

Er worden in deze lezing rake dingen gezegd, stellig niet denkebeeldige gevaren worden onderkend en in oorsprong en gevolgen beschreven.

Anema heeft de durf kras te zeggen wat hij meent, al zal hij ook daardoor alleen komen te staan. Daarvoor verdient hij reeds ons respect. Hij breekt niet in den blinde af, maar doet ook opbouwend werk, wijst een weg, die z.i. uit het moeras kan leiden.

Is echter de schrijver niet te eenzijdig, als hij overal verval ziet? Heeft de Fransche revolutie zelfs, niet enkele goede dingen gebracht? Ondergingen ook de Christendichters in den tijd der Romantiek niet den geest van hun tijd, hoewel gezuiverd door hun Christelijke overtuiging? Bracht de Renaissance niet het paginisme in de kunst, zonder toch bij iederen dichter destructief te werken? Het aantal vragen kan gemakkelijk vermeerderd worden.

Anema's brochure verdient echter ten volle een critische lezing. We krijgen tegenwoordig zooveel vage beschouwingen onder oogen, dat een scherp principieel betoog, al is men het niet alle conclusies niet eens, verkwikkend kan werken.

Gr.

H. S.

ELCKERLYC

GEREFORMEERDE KERKEN.

Beroepen te:

Dinteloord: O. van Noort te Schoonewoerd.

's-Gravenzande: W. C. v. d. Brink te Lunteren.

Aangenomen naar:

Monnickendam: Cand. G. R. Visser, hulppred. te Roosendaal.

Stad aan 't Hartingvliet: Cand. A. A. van den Hoorn, hulppred. te Middelburg.

Benoemd tot Hulpprediker te:

Abbenbroek: Cand. R. W. Popsma te Rotterdam (aangen.).

Afscheid van:

Naaldwijk: S. Hoekstra. Tekst: Jes. 55:10 en 11.

Cand P. de Ruig.

Het adres van cand. P. de Ruig, hulpprediker van de Geref. Kerk van Papendrecht, is thans: Westend 17, Papendrecht. Cand. de Ruig heeft nog gelegenheid des Zondags de kerken te dienen en blijft ten allen tijde beroepbaar.

Bond van Geref. Mannenverenigingen in Nederland.

De Bond van Geref. Mannenverenigingen in Nederland blijft het beeld van sterke groei vertoonen. Thans hebben zich in de maanden December en Januari weer 14 nieuwe verenigingen bij den Bond aangesloten, n.l. die te Nieuweroord, Bolnes, Bleiswijk, Voorthuizen, Surhuisterveen, Rotterdam-Zuid, Holten, Alteveer, Buitenveld, Bruchterveld, Rijkperk, Winschoten, Barendrecht (Smitshoek) en Witmarsum. Er zijn thans meer dan 350 aangesloten verenigingen.

CHRISTELIJKE GEREFORMEERDE KERK.

Beroepen te:

Dokkum: P. W. Dam te Oostwedde.

Bedankt voor:

Doersburg: H. Velema te 's-Gravenzande.

Klundert: P. Zwier te Schiedam.

GEREFORMEERDE GEMEENTEN.

Beroepen te:

Aagtekerke-Oostkapelle: W. C. Lamain te Rotterdam-Zuid.

Opheusden: A. de Blois te Gouda.

NEDERLANDSCHE HERVORMDE KERK.

Beroepen te:

Beers-Jellum: L. H. Ruitenberg te Surhuisterveen.

Dronrijp: K. Wijbenga te Winsum (Friesland).

Bemmes-Binnen: J. J. Poot te Bunschoten.

Haften: J. G. van Ieperen te Bennekom.

Ommelandervijk: Cand. H. Witvliet te Herkingen.

Oostwold, Hooge en Lagemeeren: P. Niermeijer te Garmerwolde.

Wateringen (toez.): Th. J. H. Steenbeek te Valkenburg (Z.-H.).

Wormer: Joh. P. van Mullem te Akersloot.

Aangenomen naar:

Gasselte (toez.): Cand. J. de Bruijn te Goudak.

Hedikhuisen: J. Beers, Indisch predikant, met verlof naar te lande.

Hoogebeintum (Fr.): J. Kalma, voorganger Protestantenbond te Zandvoort.

Bedankt voor:

Wijk (bij Heusden): J. J. Poot te Bunschoten.

Overleden:

J. Broekema te Noordlaren, emer.-pred., 79 jaar.

De Noord Friesche Middenstandsbank N.V.

gevestigd te LEEUWARDEN, Willemskade 2,

bericht hiermede, dat vanaf heden opengesteld is de:

Inschrijving

op

f 300.000.- 3 1/2 % OBLIGATIEN

ten laste van de

Gereformeerde Kerk - Haarlem

tot den koers van 100 %

Stukken van f 1.000 — en f 500.—

Coupons 1 Maart en 1 September.

Datum van storting 1 Maart 1938.

Houders van per 1 Maart a.s. aflosbaar gestelde obligatiën van de loopende 4 % leening, hebben recht van voorkeur bij de inschrijving op de nieuwe 3 1/2 % leening, mits van dat recht gebruik makende voor of op den 15en Februari 1938.

Prospecti en inschrijfbijlatten zijn verkrijgbaar aan de kantoren van inschrijving:

NOORD FRIESCHE MIDDENSTANDSBANK N.V.,
LEEWARDEN,

Dokkum, Franeker, Harlingen, Heerenveen, Appelscha.

NASSAUBANK N.V., ZIJLSTRAAT, HAARLEM.

NEDERLANDSCHE MIDDENSTANDSBANK N.V.,

Heerengracht 580, AMSTERDAM (C)

Diergaardelaan 18, ROTTERDAM.

Noordeinde 35, DEN HAAG.

Overdrukken van de artikelen van

Dr VAN LONKHUYZEN

over

„Dr Bouwman's Dissertatie nader getoetst"

zijn te verkrijgen (zoolang de voorraad strekt) ad f 1.— bij:

N.V. „De Graafschap", Aalten.

Giro 35540

Te koop: 15 Jrg. De Reformatie;

17 geb. Jrg. Oude Paden; 9 geb.

Jrg. Heraut.

Brieven no. 18 Bureau dezes.

LOURENS INGELS

Een episode uit het geestelijk leven op Walcheren omstreeks 1780

door A. JANSE

hoofd ar. Schoo Biggelen

Prijs f 0.80

Tweede druk

Verkrijgbaar bij den Boekhandel en bij de Uitgeverij

Oosterbaan & le Cointre, Den Haag

Chr. Muziektijdschrift „De Harp"

met maandelijksche Muziekbijlage

f 1.50 per jaar

onder redactie van F. PIJLMAN

Neemt proef met een abonnement en U zult algeheel voldoening smaken.

Adm.-Adres: te Helmersstraat 94 - Amsterdam (W)

HEBT U AL BESTELD?

JAARBOEK TEN DIENSTE VAN DE GEREF. KERKEN IN NEDERLAND 1938

Prijs f 1.—, gecartonneerd f 1.25, verhoogd met 4 % omzetbelasting.

OOSTERBAAN & LE COINTRE - GOES